

М. В. Атаманюк,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
науковий керівник – к.філол.н., доц. Т. В. Сіроштан.

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АБСТРАКТНОЇ ЛЕКСИКИ
У ТВОРАХ В. НЕСТАЙКА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ "ТОРЕАДОРИ З ВАСЮКІВКИ")

Анотація. У статті визначена специфіка іменників з абстрактним значенням. Висвітлені семантико-стилістичні особливості абстрактної лексики, яка вживається в сучасних художніх творах для дітей, на прикладі роману В. Нестайка "Тореадори з Васюківки". З'ясована роль абстрактних іменників у створенні образності в дитячій літературі.

Визначальними рисами художньої літератури для дітей є простота викладу, стилістична точність і різноманітність, чистота, образність. Важливе значення в таких творах має абстрактна лексика, яка служить засобом інтелектуалізації тексту, сприяє науковому розвитку читачів, розширенню їх знань про навколишнє середовище, допомагає виробити в них позитивні моральні якості тощо.

Абстрактність і сам процес абстрагування надзвичайно характерні для мови, оскільки здатність оперувати узагальненими категоріями, що з'являється на вищому рівні розвитку мислення, втілюється саме в абстрактній лексиці. Слова з таким значенням "називають поняття, що не мають реального втілення" [2, с. 7] і відображають "систему світоглядних цінностей, уявлень людини про світ, про себе, про ставлення до іншої людини, до добра і зла, тобто абстрактна лексика виражає інтелектуальну, духовну та емоційну діяльність людини" [3, с. 288]. Вивченню української лексики з такою семантикою присвячені праці Л. А. Булаховського, І. І. Ковалика, В. В. Німчука, Л. М. Полюги, О. О. Потебні, Т. В. Сіроштан, Н. М. Томи, І. П. Чепіги та інших учених, проте функціонально-стилістичні особливості вживання абстрактних назв у художніх творах для дітей В. Нестайка не були об'єктом спеціального дослідження, що зумовлює актуальність розвідки.

Мета нашої статті – проаналізувати стилістичні параметри використання абстрактної лексики в сучасних художніх творах для дітей (на прикладі роману В. Нестайка "Тореадори з Васюківки" [1]). Вибір твору зумовлений виходом у світ нової авторської редакції, позбавленої деяких неминучих ідеологічних нашарувань минулої доби, деталей, незрозумілих сучасному, а тим паче майбутньому читачеві.

У зазначеному романі трапляються такі лексико-семантичні групи абстрактів: назви узагальнених дій, результатів розумової та мовленнєвої діяльності людини, особливостей її характеру і поведінки, номени на позначення життєвих обставин, різних реалій буття, явищ звукового сприйняття, термінологічна лексика тощо.

Велика кількість вживаних у творі іменників, що називають опредметнені дії, процеси, виявилася стилістично нейтральною, наприклад: *Головне – тренування і спритність* (с. 10); *Спуск пройшов нормально* (с. 18); *Може, вони тільки-но акваланг купили... для підводного плавання...* (с. 34); *І наче тільки й чекав нашого приїзду, з'являється в небі літак* (с. 47). Пор. також експресивно забарвлений фразеологізм з абстрактним іменником: *Стояв-стояв, червоний мов рак, а тоді як дав дриза – тільки п'ятами залопотів* (с. 9).

Стилістично нейтральні абстракти позначають також результати розумової та мовленнєвої діяльності людини: *Рішення прийшло блискавично* (с. 20); *Захопившись таємничою розмовою, ми зовсім не помітили, що Собакевич кудись зник* (с. 23); *Наче враз подіяло моє заляття* (с. 68). Інколи спостерігається експресивність абстрактних іменників з таким значенням: *То були Цюця, Гава і Рева, про яких мені мати колись розповідала різні баналюки, аж поки я не засинав* (с. 12); *Контрибуція бігала навколо калабані і мукала на нашу адресу якись свої коров'ячі прокльони* (с. 14).

Твори для дітей за допомогою абстрактної лексики знайомлять читачів із загальними поняттями навколишнього світу, різними реаліями буття людини, наприклад: *Пульс нормальний. Невагомості нема* (с. 18); *На такій швидкості він од нас все одно не втече* (с. 48). Використання таких слів у

переносному значенні викликає зацікавлення, сприяє створенню яскравих образів в уяві дитини: *І все. Запанувала тиша* (с. 22).

Узагальнені найменування звуків часто трапляються у творах для дітей і слугують розширенню їх знань про світ, природу, тварин: *І зняла такий вереск, що причовгав дід* (с. 8); *У класі – регім* (с. 20); *Чути дзенькіт склянок...* (с. 22); *Уже чути гуркіт мотора* (с. 47). Метафоричне вживання абстрактів із такою семантикою увиразнює авторську думку, емоційно виділяє її, наприклад: *І раптом у ці виляски вплелось жалібне тонке скімлення* (с. 17); *Спершу з кущів вилетів наш двоголосий зойк, за ним одразу – ми* (с. 57).

На позначення рис характеру персонажів твору, особливостей їхньої поведінки, вчинків героїв також використовуються абстрактні іменники, наприклад: *Ми втратили пильність і не тютьки, що в нас за спинами робиться. Попались-таки* (с. 15); *Мужні наші обличчя сповнені героїзму і відваги* (с. 51).

Життєві обставини й стан людини називають такі абстракти з експресивною семантикою: *Ми вже підкопалися майже до половини свинарника, і раптом – непередбачена катастрофа!* – клята льоха Манюня провалилася в наше метро (с. 8); *Я рвонув за ним. То був наш єдиний порятунку* (с. 14); *Сидимо й журимось, що така прикра невдача спіткала нас з отим "метром"* (с. 16); *Ризик! Може й зірватися* (с. 52).

В окремих випадках за допомогою абстрактних іменників автор характеризує стан навколишнього середовища, процеси, що відбуваються довкола персонажів: *Біля школи галас і метушня* (с. 24); *Аж ось колотнеча враз припинилася і весело загурчав мотор* (с. 26).

Назви узагальнених ознак представлені переважно відприкметниковими абстрактами: *Я відчував неминучість і неблаганність долі* (с. 62); *Де ж справедливність?* (с. 67); *Бо ті наші "шпигунські" справи вимагають абсолютної таємності, конспірації* (с. 75).

Особливе значення у дитячих творах, на наш погляд, має абстрактна лексика морально-етичної тематики: *Хуліганство! Неподобство! Порушення навчального процесу!* (с. 23); *Звичайно, всі бачать це і можуть виказати, але то вже на їхній совісті* (с. 25); *Це наш обов'язок* (с. 37).

До цієї групи можна також віднести найменування почуттів: *Те, що він Собакевич, а не Шарик, Полкан або Жучка, – вже не викликало жодного сумніву* (с. 19); *А дівчатка в захопленні дивляться на неї, бо вважають, що вона дуже гарна...* (с. 26); *Розумієте, яка відповідальність!* (с. 56); *Марсіяни пробують, цмокають від задоволення і показують великий палець – о!* (с. 56); *Правда, та любов була прихована, платонічна...* (с. 57). Письменники використовують у дитячій літературі, за нашими даними, значно меншу кількість абстрактів на позначення негативних відчуттів, наприклад: *Цього літа один дачник мало не вмер з переляку* (с. 10); *І серце стискалося від самотності* (с. 63); *Я тільки хотів, щоб він бачив, щоб він знав, що я поділяю його горе і готовий зробити для нього все* (с. 67). Часто простежується метафоричне вживання назв емоцій, почуттів: *І наче хто кухоль теплого молока вилив за пазуху – то радість теплом розлилася в грудях...* (с. 21).

Трапляється в обстежених джерелах і термінологія різних галузей науки (поширеними в цьому випадку виявилися запозичення з інших мов):

- лінгвістики – *...ліва брова старшини вигнулася у знак запитання* (с. 34);
- медицини – *І в тебе була ангіна тиждень тому* (с. 18); *Ви мене до інфаркту доведете!* (с. 37); *Мене параліч розіб'є через вас!* (с. 37);
- музичного мистецтва – *Оркестр грає туш...* (с. 51);
- освіти: *Плюнь, я тобі кажу! Ну, подумаєш – переекзаменовка!* (с. 71);
- спорту – *Це ж видовище. На стадіоні. Як футбол* (с. 10) тощо.

Уведення до художнього тексту термінів, на думку вчених, зумовлюється тематично-методичним аспектом, тобто з метою реалістичного зображення дійсності. З іншого боку, має місце й лінгвостилістичний аспект, що передбачає використання терміна як елемента художньої мовотворчості, як засобу творення художнього образу [4, с. 278].

Отже, абстрактна лексика, що використовується в романі В. Нестайка "Тореадори з Васюківки", – це назви дій, ознак і якостей, найменування рис характеру, особливостей поведінки, реалій навколишнього світу тощо. Вона представлена також численними словами моральної тематики, за допомогою яких автор прагне ненів'язливо, з теплим гумором сформувати в читача позитивні моральні

якості. Абстрактні найменування є засобом інтелектуального наповнення текстів, сприяють відтворенню фрагментів дійсності. Хоча стилістично нейтральна лексика з абстрактним значенням становить основу аналізованого твору, проте часто абстракти набувають у художньому тексті експресивних відтінків, розширюють семантику, виконують стилістичні функції та стають образними засобами авторського мовлення.

Література

1. Нестайко В. Тореадори з Васюківки. Трилогія про пригоди двох друзів / В. Нестайко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2014. – 544 с.
2. Полюга Л. М. Абстрактна лексика / Л. М. Полюга // Українська мова : енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – К. : Вид-во "Укр. енцикл." ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 7–8.
3. Тома Н. М. До проблеми визначення абстрактної лексики / Н. М. Тома // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. – Вип. 34. – К., 2011. – С. 288–292.
4. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2012. – 351 с.

С. І. Білоус,

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького,
Науковий керівник – к.філол.н., доц. Т. А. Єщенко.

ЕТИМОЛОГІЯ НАЗВ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ

Анотація. У статті йдеться про історію походження фармацевтичних термінів, що існують в сучасній українській мові на позначення лікарських препаратів. Описано етимологію слів з урахуванням хімічної, міжнародної і торгової назв.

Актуальність. Фармація як одна із найрозвиненіших галузей української науки послуговується належним чином організованою національною фаховою мовою, основу якої складає спеціальна лексика. Історію походження вказаних вище одиниць вивчає етимологія.

Мета – описати походження назв лікарських препаратів (далі – НЛП) як одну із сучасних проблем фармацевтичної лінгвістики.

Матеріали та методи. Джерельною базою розвідки слугують фармацевтичні терміни (понад 300 одиниць), вибірку яких здійснено із лексикографічних праць [1].

Методи дослідження – описовий метод. У такий спосіб було виокремлено одиниці аналізу (фармацевтичні терміни); класифіковано й інтерпретовано їх в етимологічному аспекті. Для з'ясування походження термінів використано елементи історичного аналізу.

Результати. Кожний лікарський засіб має кілька назв: *хімічну*, *міжнародну* та *торгову*. *Хімічна* назва вказує на склад атомів лікарського засобу, або відображає його молекулярну будову. Вона точно описує препарат, але часто є складною для широкого застосування, за винятком деяких простих неорганічних сполучень. *Міжнародна* назва затверджується офіційними органами й застосовується в національній та міжнародній довідкових літературах. *Торгові* НЛП поділяються на ті, що присвоєні винахідником, та ті, що названі фірмою-виробником і є їхньою власністю. Такі назви повинні бути короткими, простими й легкими для запам'ятовування, аби пацієнт міг відразу знайти цей препарат після його призначення лікарем. Зазвичай на упаковці засобу вказують його торгову й міжнародну назви. Усі ліки описуються у державних фармакопеях. Перші фармакопеї (книги) містили відомості про ліки із вказанням джерел одержання цих ліків, способів їхнього екстрагування, а також опису хімічних або біологічних методів визначення біологічної активності. Нині фармакопеї містять інформацію щодо фізико-хімічних властивостей ліків, методів їх контролю, але іноді назви однакових препаратів у фармакопеях різних країн світу можуть суттєво різнитися. Так, наприклад, *альфа-адреноміметик* у США має назви *норепінефрин* та *левартеренол* (їх застосовує і ВООЗ), а той самий препарат у Європі,